

škòlāvān, to ćemo od njega dobiti s pomoću nastavka *-je* glagolsku imenicu *dòškòlāvānje*. Od glagola *doškolovati*, naprotiv, ne možemo izvesti učestali (iterativni) glagol, dakle ni nesvršeni, jer je to denominativni glagol VI. vrste s osnovnim nastavkom *-ova*. Prednost je glagola škòlati (dòškòlati) pred glagolom škòlovati (dòškòlovati) očita.

Prema svemu iznesenom, ako već dopustimo u književnom jeziku upotrebu glagolske imenice *dòškòlovānje* od svršenog glagola *dòškòlovati*, ne ćemo smjeti zapustiti ni imenicu *dòškòlāvānje* od nesvršenog glagola *dòškòlāvati*.

Ante Erdeljac

NA RASPOLOŽENJU ILI NA RASPOLAGANJU?

Izraz »na raspoloženju« često možete čuti u svakidašnjem govoru naših ljudi.

»Doći ću, iako imam *na raspoloženju* vrlo malo vremena« — obećat će vam neki revnoston činovnik »honorarac«.

»Molim Vas, da slobodno računate sa mnom, ja Vam uvijek stojim *na raspoloženju!*« — reći će taj isti čovjek svome šefu.

»Sav novac i cijelo imanje ostavljam *na raspoloženje* svome sinu jedincu« — napisat će u oporuci neki bogati seljak.

To »na raspoloženju« i »na raspoloženje« znači u ovim kao i sličnim primjerima, da se nekome daje ili ostavlja nešto, čime po slobodnoj volji može *raspolagati*. Čak se i čovjek čovjeku stavlja »na raspoloženje«, dakle da mu služi, kad god ovome ustreba. Neki u ovakvim slučajevima govore: »na raspolaganju«, a ne »na raspoloženju«. Koji je od ta dva izraza bolji?

Imenica *raspoloženje* postala je od glagola *raspoložiti*. Ona znači *duševno stanje* i *psihički stav* (prema kome ili čemu). Ako raspoloženje uzmemo u tom značenju, onda se nikako ne može reći: *imam na raspoloženju malo vremena*. Kako to čovjek može imati na svom psihičkom stanju malo vremena? S vremenom se može *raspolagati*, a

ako ga čovjek nema dovoljno, reći će: *na raspolaganju* imam vrlo malo vremena. U ovom slučaju dakle mjesto *raspoloženje* treba pisati *raspolaganje*, jer je ta imenica postala od glagola *raspolagati*, a ne *raspoložiti*.

To se potvrđuje i u Akademijinu »Rječniku«. U 55. sv. toga rječnika piše:

»raspolágânje, n. nom. verb. od raspologati; razredívanje, razmjéšťanje, postupanje, određivanje. Samo u Ivekovičevu rječniku s naznač. akc. (radnja, kojom tko raspolaže što i čime), s primjerom iz Miličevića, koji vidi dalje.« (Str. 199b.)

Dalje se između ostalih navode i primjeri:

1. »Ovdje ćemo... govoriti... o raspolaganju loza u tačke. Bolić sov. 1, 201.« Tu raspolaganje znači *razmjéšťanje* (u prostoru).

2. »Oni treba danak od tri talira po imanju svakog brata da podele najpravijim načinom, kako mi ne bi sirotinja dolazila i tužila se na nepravo raspolaganje. Nov. srb. (1835) 36.« Ovdje raspolaganje znači isto što i *raspodjeljivanje* (*raspodjela*).

3. »Račun davati o novcima, koji se pod raspolaganjem glavne kontrole nalaze. Nov. srb. (1834) 92.« (Str. 200a.)

Ovdje nije jasno, da li je novac dat *pod kontrolu* ili *na korištenje* glavnoj kontroli. Ako znači ono prvo, onda je *raspolaganje* isto što i *kontroliranje*. Danas međutim takvoga značenja ta imenica nema (barem koliko je meni poznato). U savremenom jeziku *raspolaganje* se uzima kao: *postupanje* (*s kim ili čim*) *po vlastitoj volji, po vlastitom nahodanju*. Isp.: Dajem ti novac na raspolaganje (t. j. da ga troiš i ulažeš, raspodjeljuješ, kako sam hoćeš); Imam dosta vremena na raspolaganju (t. j. mogu da ga rasporedim, kako hoću da ga provedem, gdje hoću) i t. d.

I u svim drugim slučajevima, gdje se što odnosi na radnju od glagola *raspolagati*, treba govoriti *raspolaganje*, a ne *raspoloženje*.

Bolji je dakle izraz »na raspolaganju« nego »na raspoloženju«.

Milan Šipka

IZ ŠKOLSKE PRAKSE

GRAMATIKA — U ŠKOLI PASTORČE

Svi je u školi s poštovanjem obilaze — i nastavnici i daci. Okolišno joj prilaze, kad žele, da je dodirnu. Samo ne »gramatizirana«¹, teško nama, vape pedagozi i reformatori. Pazite! samo koliko je u vezi sa životom, sa potrebama dnevnim, samo ako se usmeno i pismeno skrene! Nikako teoretski, napadno, paragrafski, naizust, induktivno! Avaj, i stari i novi nacrti programa za više razrede gimnazija kao da se stide da otvoreno pridu tom strašilu gramatici. Niti joj određuju sate za vježbe, niti ističu direktno njen značaj. Pa ipak tu gramatiku, kao sistematiku i teoretsko znanje, nitko ne zaboravlja na maturi. Tada svi žele, da učenik sjaji od znanja kod analize; ima ih, kad za zamjenicu kaže da je pridjev, a za perfekt da je aorist i tako dalje. Bude konačno oborena i ocjena — sve zbog gramatičke analize. Jadni kandidati s pravom uzvikuju: zašto toliko traže na maturi, kad kroz osam godina nije nikad bilo strogo sistematskog rada sa gramatikom?!

Ima u svemu tome gorke istine, koju mi praktičari osjećamo godinama. Savjeta sa svih strana mnogo, zahtjeva također, ali rezultati znanja još uvijek ne zadovoljavaju. I metodâ rada sa gramatikom ima od svake ruke. Dovijaju se profesori, kako najbolje znaju u neprekidnoj dualističkoj igri između knjige i snage svoje vlastite riječi.

Ima nešto, što se u metodici rada sa gramatikom ne želi priznati: *gramatiku kao nauku o jeziku valja svijesno i naučno obrađivati*, a ne samo kao funkciju svakidanjeg govora i pismenih đakkih izražavanja. Kao što se svi predmeti obrađuju tumačenjem uzroka i posljedice, analizom, bila to matematika, kemija, fizika, povijest, tako i učenik treba da *svijesno i znalčki* prilazi zakonima našeg jezika u fonetici, morfologiji, sintaksi i stilistici. Nitko ne pita, hoće li učeniku trebati u budućem životu integrali, Arhimedov zakon, razlika kvadrata, Hamu-

rabijev zakonik ili formula za sumpornu kiselinu. Tako isto ne valja se iščuđavati, ako se od daka traže definicije za prijedloge, vrste riječi, enklitike, za akcente, za značenja oblika. Sve to čini ogromnu zgradu nauke, kojom upravlja škola razvijajući intelektualnu snagu i moć rasuđivanja. Nije li u tome i snaga toliko omražene matematike i geometrije, koju tek manjina učenika primjenjuje u budućim zvanjima?

Čovjek doživljava, da mu kadšto cijeli viši razred ne umije reći prezent od glagola *želci*; ili koja je razlika između rečenica: *njih dvoje sam vidio u parku* i *njih dvojicu sam vidio u parku*; ili zašto od glagola *kleti* kažemo u prezentu *kunem*, a u prilogu prošlom *klevši*, a ne **kunuvši*; ili zašto: *vidjeli smo nov sto*, a *vidjeli smo novog mačka*; ili zašto da bude: *živio, živjela, živjelo*, kad ionako svi govore: *živio, živila, živilo*.

Nabacio sam samo nekoliko primjera iz svoje prakse, jer njih ima sva sila, i to svakog dana i na svakom satu. Jezične pojave treba objašnjavati i *tražiti* od učenika, da ih zna ne samo primijeniti u govoru i pisanju, već da im zna i uzroke. U fizici, prirodopisu, kemiji nekada se do dna vrše analize i sistematizacija, čak i pretjerano, ali kad je na redu ta jedna gramatika materinskog jezika, tada analize nisu potrebne. Neophodno je potrebno, da učenik dokaže, kako je došlo do Pitagorina poučka, ali sasvim je suvišno, da zna sva tri oblika pluskvamperfekta i njegovo značenje! Kostur riba i kukaca valja dobro upoznati, ali znati naizust sve glagolske oblike — to je formalizam! U stranim jezicima vrše se ponekad prava sekciranja po nepravilnim glagolima, slaganjima rečeničnim, raznim značenjima zamjenica, a da u tome ne vidi nitko nikakvo zlo, pa čak ni izaslanici na matura-ma. Jedino pastorče u našim školama ostade hrvatskosrpska gramatika, ostavljena na milost i nemilost uvidavnim profesorima i njihovoj snalažljivosti. Nacrt novog programa treba da se dublje zamisli nad tom pojavom i da jasnije i određenije ukaže na